

Qahramon ATAQULOV,
Toshkent kimyo-texnologiya instituti stajyor o'qituvchi
E-mail: ataqulovqahramon@gmail.com
Tel.: +998973252012

Falsafa fanlari doktori, dotsent I.Siddiqov taqrizi asosida

THE MEANING AND INTERRELATIONSHIP OF THE CONCEPTS OF “GLOBALIZATION” AND “REGIONAL COOPERATION”

Annotation

In this article, the origin and evolution of the concepts of globalization, region and regional cooperation are analyzed in detail from a scientific basis and from a methodological point of view. The scientific bases and aspects, principles and laws of the emergence of regions in the era of globalization were discussed. The scientific-methodological analysis of mutual differences, connections and relations of globalization and regional cooperation is interpreted.

Key words: Global, Globalization, Region, Regionalization, cooperation, Regional cooperation, Unification, Preference.

“GLOBALLASHUV” VA “MINTAQAVIY HAMKORLIK” TUSHUNCHALARINING MAZMUN MOHIYATI VA O‘ZARO MUNOSABATLARI

Annotatsiya

Mazkur maqolada globallashuv, mintaq va mintaqaviy hamkorlik tushunchalarining kelib chiqishi, evolutsiyasini ilmiy asosda, metodologik nuqtainazardan atroflicha tahlil qilingan. Globallashgan davrda mintaqalar vujudga kelishining ilmiy asoslari va aspektlari, tamoyillari va qonuniyatlari haqida fikr yuritilgan. Globallashuv va mintaqaviy hamkorlikning o'zaro farqlari, bog'liqligi, munosabatlarini ilmiy-metodologik tahlili talqin etilgan.

Kalit so'zlar: Global, Globallashuv, Mintaqa, Mintaqaviylashuv, hamkorlik, Mintaqaviy hamkorlik, Unifikatsiya, Preferepsiya.

ЗНАЧЕНИЕ И ВЗАИМОСВЯЗЬ ПОНЯТИЙ «ГЛОБАЛИЗАЦИЯ» И «РЕГИОНАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО»

Аннотация

В данной статье происхождение и эволюция концепций глобализации, региона и регионального сотрудничества подробно анализируются с научной основы и с методологической точки зрения. Обсуждались научные основы и аспекты, принципы и закономерности возникновения регионов в эпоху глобализации.

Ключевые слова: Глобальный, Глобализация, Регион, Регионализация, сотрудничество, Региональное сотрудничество, Унификация, Предпочтение.

Kirish. Zamonaviy dunyoning eng muhim tendensiyalari bir tomondan Globallashuv, ikkinchi tomondan mintaqaviy integratsiya jarayonlari faolligining kuchayishidir. Globallashuv bevosita dunyo mamlakatlarining iqtisodiy va siyosiy masalalarini o'z ichiga oladi. Mintaqaviylashuv bo'lsa, ma'lum hududning joylashgan o'rni imkoniyatlari va muommolari bilan bo'g'liq bo'lgan munosabatlardir. Tahlil qilinayotgan muammoning dolzarbligi shundaki, mintaqaviylashuv va globallashuv ikki tomonlama xususiyatga ega va institutsional tizimga bog'liq bo'lib, bu o'z navbatida tomonlarning o'zaro ta'siri bo'lgan ma'lum bir makonda yangi qoidalarning o'rnatilishiga ta'sir qiladi. Maqsad globallashuv va mintaqaviylashuv tushunchalarining mazmun-mohiyati va o'zaro aloqalarini ochib berish. Shundan kelib chiqqan holda, Globallashuv davridagi mintaqaviylashuv muommolarini zamon ruhiga mos imkoniyatlarini yoritish vazifa hisoblanadi. Globallashuv natijasida vujudga kelayotgan muommolarni e'tirof etgan holda Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqida takidlaganidek: “Tinch-osoyshta, iqtisodiy jihatdan taraqqiy etgan Markaziy Osiyo-biz intiladigan eng muhim maqsad va asosiy vazifadir”[3]. Bu esa mintaqada xavfsizlik, tinchlik va iqtisodiy farovonlikni saqlashda yaqin qo'shnilarimiz bilan hamkorlik muhim ekanligini bildiradi. Shu asosda davlatimiz qat'iy tamoyillar asosida ochiq, do'stona va pragmatik siyosat olib bormoqda. Natijada mintaqada mutlaqo yangi – sog'lom siyosiy va iqtisodiy aloqalar muhiti shakllandi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili va metodlar. Mazkur maqolani tahlil qilish jarayonida SH.Mirziyoyev nutqlari, falsafa, siyosatshunos va mintaqashunos S.Otamuratov, A.A.Sergunin, O.O.Sirojov, V.I.Danilov-Danilyan, A.N.Chumakov, S.I.Dudnik, L.E.Grinnin, V.Ch.Bobkov, I.A.Karimov, M.M.Muhammadsidiqov, Nik Bostrom kabi tadqiqotchi va olimlarning asarlari va xalqaro ilmiy maqolalar, ilmiy jurnallarda keltirilgan atamalar va fikrlar asosida tahlil qilinib, bular metodologik manba bo'ldi. Tadqiqot jarayonida ilmiy bilishning mantiqiylik, tarixiylik, izchillik, va obyektivlik usullaridan keng foydalanildi. Globallashuv va Mintaqaviylashuv tushunchalarining mazmun mohiyati hamda o'zaro munosabatlari, ularning mintaqalashuv jarayoniga ta'siri xususida tahlil olib borildi.

Muhokama va natijalar. “Globallashuv” tushunchasining o'zagi bo'lgan “Global” so'zi fransuz tilida – umumiy, lotin tilidagi “globus” - yer shari ma'nolarini bildiradi. “Globallashuv” (Globalizatsiya ko'rinishida ham ishlatiladi) lotincha “globus” so'zidan olingan bo'lib, yer shari bo'ylab, umumiylik deb tarjima qilish mumkin. Globallashuv deganda dunyo miqyosida yagona iqtisodiy-moliyaviy va axborot maydonining shakllanish jarayoni tushiniladi[5]. Ta'rifdan kelib chiqadigan bo'lsak, globalizm tushunchasi, bevosita inson va jamiyat taqdiri bilan bog'liq bo'lgan katta ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, sayyoraviy, dunyoviy jarayonlarga bo'g'liq bo'lgan, global taraqqiyot istiqbollarini o'ziga qamrab oladi. Globallashuv - dunyo bo'ylab iqtisodiy, siyosiy, madaniy hamda diniy integratsiya va birlashish jarayonidir desak bo'ldi.

“Globallashuv”ni jarayoniga Amerikalik siyosatchi Entoni Giddens “Qochqin dunyo: globallashuv hayotimizni qanday o'zgartirmoqda” nomli maqolasida birinchi navbatda axborot tizimlarining rivojlanishi ta'sir ko'rsatadi degan fikrini bildiradi va buni o'tgan asrning 60 yillari bilan bog'laydi.

Globallashuv atamasi 1981-yildan iqtisodchi olimlar tomonidan qo'llanilib kelingan, asosan 1983-yilda amerikalik olim T.Levitt tomonidan “Garvard biznes rev'yu” jurnalida chop qilingan maqolasida qo'llanilgandan keyin ommaviylasha boshlagan. T.Levitt yirik xalqaro korporatsiyalar ishlab chiqaradigan turli mahsulotlar bozorlarining birlashuv jarayonlarini “Globallashuv” deb atagan[17] (Iqtisodiy tomonlariga etibor berilgan).

Bu atama XX asrning 90-yillarigacha iqtisodiyotdan boshqa sohalarida deyarli foydalanilmagan bo'lsada, 1985-yilda Amerikalik sotsiolog R. Robertson "Globallashuv" atamasiga izoh bergan. Bu terminning to'liq ma'nosi, konsepsiyasi 1990-yilning yarmida amerikalik olim Charlz Taz Rassel tomonidan to'liq ochib berilgan. Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqsak, Globallashuv o'tgan asrning ikkinchi yarmida paydo bo'lgan termin bo'lib, ikki qutbli dunyoning inqirozi natijasida umumdunyoviy jarayonlarni aks ettiruvchi vosita sifatida yanada ko'proq qo'llanila boshlagan. Dastlab iqtisodiy sohada ishlatila boshlanganligi ham bunga misol bo'ladi.

"Globallashuv" jahon taraqqiyoti rivojlanishi jarayonida muhim rol o'ynab, juda ko'p ijobiy va salbiy xususiyatlari mavjud. Ijobiy xususiyatlar, turli mamlakatlar xo'jaligining o'zaro aloqasi, xorijiy sarmoyalarni jalb qilish, ilm-fan texnika, texnologiya yutuqlari almashinuvining tezlashishi hamda davlatlarni ilmiy-texnikaviy taraqqiyotiga ko'maklashuv bilan bo'g'liq. Globallashuvga qarshi kishilar vakillari ham mavjud bo'lib, globallashuv oqibatida yuzaga kelgan va kelayotgan muammolarning oqibatlarini salbiy deb hisoblashadi. Mazkur jabhalardagi kamchiliklarni keltiradilar: ekologiya, sog'liqni saqlash, demografik sohalaridagi inqiroz, resurslarning noteng taqsimlanishi, millatlarlarning asrlar davomida shakllangan axloq, oila, ta'lim-tarbiya, ma'naviy dunyoqarashiga ta'siri va boshqalar shular jumlasidan.

Globallashuv atamasini izohlashga harakat qilar ekanmiz bu haqda o'z fikrlarini keltirib o'tgan tadqiqotchi olimlarning fikrlarini keltiramiz. A.Ochilidiev[14], S.Otamuratov[17], V.I.Danilov-Danilyan[2], A.Toyinbi[19], rus olimlari L.E.Grinnin[17], A.G.Kosichenko[20] A.Chumakov[7] kabi olimlar Globallashuv jarayoniga ta'rif berib, butun insoniyat taqdiriga dahldor bo'lgan, ma'naviy qadriyatlar, dunyoqarash yo'nalishlarini universallashuviga olib keladigan, butun yer yuzini qamrab oladigan juda serqirra va xilma xil jarayonlarni umumlashuvi va birlashuvi sifatida qaraydi. Professor S.Otamuratov globallashuvning xususiyatlari haqida: "...dunyoning o'zgarishiga o'tkazadigan ta'sirida ham yangi yangi imkoniyatlar namoyon bo'lmoqda"[14], - deb ta'kidlaydi. Ya'ni globallashuv an'anaviy qadriyatlar rivojiga ijobiy ta'sir qilmasada, qaysidir ko'rinishda insoniyat uchun imkoniyatlar, yangi taraqqiyot eshiklarini ochilishiga xizmat qiladi.

Professor A.Katsovich "Globallashuv" bu erkin savdo to'g'risidagi bitimlar uyg'unligi jahonni yagona va o'ta raqobatli bozorga aylantirgan internet va moliya bozorlarining birlashuvidir"[20], - degan fikrini ilgari suradi. Ushbu fikriga ko'ra, taraqqiyotning ushbu bosqichida har qanday ishlab chiqarish, moddiy, ijtimoiy yoki intellektual bo'lishidan qat'iy nazar umumiy bozorga intilish jarayonini kuzatish mumkin. Ammo ayni zamonda globallashuv faqat bir sohada rivojlanishni emas balki barcha sohalaridagi munosabatlarni ifodalaydi.

Tadqiqot mavzumizdan kelib chiqib, mintaqaviylashuv haqida to'xtalsak. Avvalo mintaq tushunchasi maydonga chiqadi, "Mintaqa" lotincha so'z bo'lib "qisim", "bo'lak" ma'nolarini anglatadi. Nemis olimi Karl Doych "mintaqa"ni izohlab uchta belgisini keltiradi: a) umumiy geografik yaqinligi; b) hamkorlikning doimiyligi va intensivligi; c) mintaq tizimi haqidagi umumiy yondoshuv[3]. Bunda geografik, geoiqtisodiy va geosiyosiy ko'rinishi jihatidan mintaqalashuv jarayonlarini o'rnatish va rivojlantirish uchun umumiy eng muhim bo'lgan belgilari keltirilgan. Bu omillar hamkorlikning uzoq vaqt barqaror rivojlanishi uchun shart-sharoit yaratishini ko'rish mumkin.

Shvetsiyalik olimlar F.Soderbaum va B.Hettne "Mintaqaviylikning kelajagi: eski bo'linishlar va yangi chegaralar" nomli maqolasida mintaqaning turli jihatlarini ochib beradilar.

-Tabiiy chegaralar bilan cheklangan geografik va ekologik birlik;

-Ijtimoiy tizim sifatida ijtimoiy, siyosiy, madaniy va iqtisodiy tartibotni translokal munosabatlarda aks etishi;

-Ichki yaxlitlikning mavjudligi, birdamlik yoki qismlar bilan genetik bog'liqlikning mavjudligi;

-Xalqaro munosabatlarda alohida maqomga egaligi va tan olinishi. Bundan xulosa qilsak, ma'lum hududdagi subyektlarning tabiiy chegara, tarixiy va madaniy uyg'unligi, milliy kelib chiqishi, xalqaro va geosiyosiy munosabatlardagi o'rning muhimligini ko'rish mumkin.

Mavzudan kelib chiqib "hamkorlik" tushunchasini atroflicha ko'rib chiqsak, atama XX asrning 20-yillarida talqin qilina boshlandi. Bu masala ko'proq konflikt tushunchasi bilan yonma-yon uning oldini oladigan vosita sifatida qo'llanila boshlangan. 1960-yillarga borib g'arbda integratsiya jarayonlarining kuchayishi hamkorlikni jiddiy o'rganishga, unga nisbatan yangicha yondashuvlarni shakllanishiga olib keldi[16]. Bunda integratsiyaga hamkorlikning bir shakli sifatida qaraldi.

Mazmun mohiyatiga ko'ra "hamkorlik" tushunchasi ko'p qirrali. Shu boisdan uni qo'llanayotgan sohasiga qarab turlicha talqin qilish mumkin. Shu o'rinda ayrim tadqiqotchilar fikrlarini tahliliga o'tsak. Hamkorlik - maqsad va manfaatlar to'g'ri kelganda ikki yoki undan ortiq tomon o'rtasidagi ijobiy hamfaoliyat hisoblanadi[3]. Bunda asosiy manba maqsad yoki manfaatga qaratsilada, u faqat ijobiy faoliyat ko'rinishida talqin qilinadi. Bilamizki hamkorlik har doim ham ijobiy bo'lavermaydi. Masalan, insoniyat istiqboliga soya soladigan terroristik tashkilotlar ham o'zaro hamkorlikka intiladilar.

Yana boshqa talqinga ko'ra "hamkorlik" tushunchasini tariflashda konflikt tushunchasiga ko'proq urg'u berilgan, sababi hamkorlikni konfliktni oldini oluvchi yoki tomonlarning vaziyatga yechim izlashga oid manfaatlarini ifodalagan[9]. Bunda tushunchaning asl mohiyatidan uzoqlashish ehtimoli mavjud, sababi hamkorlik har doim ham qaramaqarshilikni yumshatish uchun emas, o'zaro manfaat olishga ham qaratilishi mumkin.

Bundan tashqari ko'pgina olimlar R.Koxeyn, E.Milner, rossiyalik olim P.Sigankov, O'zbekistonlik olim R.Alimov va boshqalar "hamkorlik" tushunchasini jarayon yoki vaziyat deb talqin qilishda turli fikrlarni keltirgan. Professor O.Sirojovning fikricha "hamkorlik - ikki yoki undan ortiq subyektning umummanfaatdorlik uchun birgalikdagi amaliy faoliyati"[3]. Yuqoridagilardan xulosa qilsak, hamkorlik - tomonlarning o'zaro mushtaraklik asosida tuzilgan manfaatlar uyg'unligi va shu manfaatlarini yuzaga chiqarish borasidagi amaliy faoliyati, desak bo'ladi.

Globallashuv jarayonida rivojlangan taraqqiyotga olib chiqadigan asosiy vositalardan biri mintaqaviy hamkorlik sifatida ko'rilmogda. Mavzumizning dolzarbligi ham shunda ekanligini hisobga olib ko'proq e'tiborni mintaqaviy hamkorlik masalasiga qaratsak.

Mintaqaviy hamkorlik tushunchasi haqida ham turli xil qarashlar mavjud. G'arb tadqiqotchisi E.Xaas bu atamani milliy ko'lamda harakat qiluvchi davlatlarni o'ziga torta oladigan yangi siyosiy ta'sir etuvchi markazlarning vujudga kelish jarayoni" deydi. Bundan kelib chiqadiki tadqiqotchi hamkorlikda ta'sir markazlarini bir tomonlama bo'lishi mumkinligini misol keltirgan desak, bugungi kunda hamkorlikka ta'sir siyosiy, iqtisodiy, diniy-madaniy yoki etnik ko'lam kasb etishi mumkin.

Rossiyalik tadqiqotchi Olga Boturina mintaqaviy hamkorlik to'g'risida "globallashuv to'g'risida dunyo stratifikatsiyasi (lotin tilidan "stratum"- katlam) jarayoniga bir guruh davlatlarning anglangan faol ishtiroki modelini o'zida aks ettiradigan konsepsiyani ilgari suradi[16]. Ko'rishimiz mumkinki ta'rif murakkabligi bilan mukammal deyish mumkin, sababi millat, ta'sir

usullari, makon va zamon farqlamaydigan ixtiyoriy uyushma sifatida keltirilgan. Shuningdek a'zolik shartlari hamda globallashuv va lokallashuvning farqlari ham ko'zga tashlanmaydi.

Rossiyalik tadqiqotchilar N.Livensev va V.Xarlamovlar "mintaqaviy hamkorlik umumiy ko'rinishda bir qator davlatlarning bosqichma-bosqich birlashuvi natijasida yangi yaxlit xo'jalik organizmi – xalqaro mintaqaviy majmua shakllanishi", degan fikrni ilgari suradilar[16]. Ushbu fikrda jarayonga evolutsion nuqtayi nazardan yondashilgan. Aytaylik mintaqaviy hamkorlik ma'lum tamoyillar tenglik, erkinlikga asoslangan bo'ladi. Imperialistik mintaqalarda hamkorlikni majburan o'rnatilgan xo'jalik shakllarini ko'rishimiz mumkin.

Ko'pgina olimlar mintaqaviy hamkorlik natijasida bazi davlatlarining chegaralari yo'qolib ketishini takidlaydi, boshqa olimlar davlatlarning yanada jipslashuvi vujudga keladi desa, boshqalari o'zaro iqtisodiy siyosiy aloqalari mustahkamlanadi degan fikrlarni keltiradi. O.Sirojovning ta'rificha Mintaqaviy hamkorlik - bu obyektiv zaruriyat natijasida ma'lum bir mintaqada davlatlarning tenglik ixtiyoriylik, umummilliy manfaatlarining uyg'unlashuvi asosida birgalikdagi faoliyati[3]. Mintaqaviy hamkorlik tushunchasiga qat'iy qoida ishlab chiqilmagan. Yuqoridagi shartli ta'sir usullariga ega bo'lmagan, ma'lum tamoyillar asosida makon va zamon tanlamaydigan tenglik, ixtiyoriylik, erkinlik manfaatlar uyg'unligi negizida rivojlanadigan jarayon deb qarash mumkin.

Globallashuv davrida mamlakatimizga o'xshagan rivojlanayotgan va kam rivojlangan mamlakatlar yuqori darajada iqtisodiy, siyosiy ta'sirga ega bo'lgan davlatlar ta'siridan saqlanish maqsadida mintaqaviy hamkorlik tuzulmalarini tuzishga alohida e'tibor qaratmoqdalar. Biz yuqorida globallashuv, mintaqa, mintaqaviy hamkorlik tushunchalarini atroflicha tahlil qildik. Olimlar globallashuvning mintaqaviy hamkorlik bilan o'zaro munosabatlarini turlicha birgalikdagi faoliyati[3]. Rossiyalik olimlar M.Lebedeva va L.E.Grinin "Globallashuv bu mintaqalar va umuman jahonning hamkorligi yaqinlashuvining natijasidir", - deb takidlaydi. Bundan globallashuvning ma'lum hamkorlik natijasida hosil bo'lgan va bir biriga bog'liq tushuncha ekanligini bilish mumkin. Shu o'rinda tadqiqotchi M.Muhammadinovning fikricha: Globallashuv dunyoni universallashuviga olib borsa, Mintaqaviy hamkorlikda mintaqadan tashqaridagi davlatlarga cheklov qo'yiladi. Ikkinchi, mintaqaviy hamkorlik jarayonida tomonlarning teng manfaatdorligiga amal qiladi. Globallashuvda esa bu amalga oshmaydi. Uchinchi globallashuvda tengsizlik amal qilsa mintaqaviy hamkorlikda ixtiyoriylik, tenglik tamoyillari asosida rivojlanadi[16]. Keltirilgan ma'lumotlardan bilamizki, globallashuvning mintaqaviy hamkorlikka nisbatan farqlari katta ahamiyatga ega. Hattoki global xavf-xatar yoki globallashuv oqibatida vujudga kelgan muommolarni oldini olish uchun mintaqaviy hamkorlikni kuchaytirish talab etilmoqda. Bugungi davrda vujudga kelgan aksariyat mintaqaviy urushlar, ekologik muommolar shular jumlasidan.

Yuqoridagilardan xulosa qiladigan bo'lsak, Globallashuv jarayonida mamlakat manfaatlariga zid bo'lgan ayrim jihatlarni cheklashning imkoniyati bo'lmaydi. Globallashuvda hamma barcha imkoniyatlardan bir xil emas salohiyatiga qarab tabaqalashirilgan holda foydalanishi mumkin. Bu esa manfaatlar to'qnashuvi, hududiy, milliy va etnik nizolarga olib keladi. Globallashuvda ma'lum qoida, prinsp, tamoyil mavjud emas va bu ko'proq kuchga asoslanishga yo'l ochadi.

Umumiy xulosa qilsak, Globallashuv dunyoda bo'ladigan o'zgarishlarni makon va zamon tanlamasdan ommaviylashib borishi nazarda tutiladi. Globallashuvda hech qanday chegara, qonun qo'yida, tamoyil va shartlar bo'lmaydi.

Mintaqa ma'lum makondagi subyektlarining turli sohalardagi hamkorlikni amalga oshiruvchi va buning uchun imkoniyatlar ham yetarlicha bo'lgan hudud.

Mintaqaviylashuv umumiy geografik makonda joylashgan, umumiy jihatlarga ega davlatlarda hamkorlik aloqalarining o'sib borishi tushuniladi.

Hamkorlik - tomonlarning o'zaro mushtaraklik asosida tuzilgan manfaatlar uyg'unligi desak bo'ladi. Ma'lum ta'sir usullariga ega bo'lmagan, ma'lum tamoyillar asosida makon va zamon tanlamaydigan tenglik, ixtiyoriylik, erkinlik manfaatlar uyg'unligi negizida rivojlanadigan jarayon deb qarash mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Отамуратов С. Глобализация: мильи-маънавий хавфсизлик. (сиёсий-фалсафий тахлил) -Т.: «Ўзбекистан», иккинчи нашр, 2015, 81-82-б.
2. Сергунин А.А. Проблемы и возможности регионалистики // Полис.1994. №5 -С. 149-150
3. Сирожов.О.О. Назиров.М.М. Марказий Осиё давлатлари ҳамкорлигининг истиқболлари ва имкониятлари. –Т.: Ўзбекистон халқаро ислом академияси, 2021.
4. Касымова Н.А. Региональная интеграция:аспекты теории. // Халқаро муносабатларю, №3, 2005, 5-13 с.
5. Умарова Н. Глобализация шароитида ахборот хуружларига карши кураш. -Т.: 2005, 3 б.
6. Данилов-Данилян В.И. Устойчивое развитие-проблема виживания человека//. Наука. Общество. Человек. -М.,2004. -143 с.
7. Чумаков А.Н. Глобализация. Контуры целостного мира- М., Проспект, 2005.S.259.
8. Дудник С.И. Солонин Ю.Н. Парадигмы исторического мышления XX века: очерки по современной философии культуры. СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2001. С -132.
9. Энциклопедический словари. –м.: Издательский центр ИЭТ, 2013. –С. 128.
10. Гринин Л.Е. Глобализация и национальный суверенитет. История и современность. - М., 2014, 8-11 с.
11. <https://cyberleninka.ru/article/n/globalizatsiya-i-natsionalnyy-suverenitet>
12. Бобков В. Баланс терпения и нетерпения //Республика. 1998, 1 декабря, 5 с.
13. Шахрай С.М. Глобализация в современном мире: политико-правовые аспекты. – СПб: Фонд поддержки науки и образования в области правоохранительной деятельности «Университет»,2004.
14. Что такая глобализация? По сайту <http://www.univer.omsk.su/omsk/socstuds/glob/index.html>
15. Otamuratov S. Globallashuv va millat. – Т., Yangi asr avlodi, 2008. – 13 б.
16. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. - Т.: Ma'naviyat, 2008.
17. Muhammadsidiqov M.M. Xalqaro mintaqashunoslik. (o'quv qo'llanma) -Т.: ToshDShI «Barkamol fayz media», 2017, 8, 30 bet.
18. Umarov B. Globallashuv ziddiyatlari. – Т.: Ma'naviyat, 2006.
19. Ochildiev A. Globallashuv va mafkuraviy jarayonlar. – Т.: Muharrir nashriyoti, 2009.
20. Jo'raev N. Tarix falsafasining nazariy asoslari. – Т.: Ma'naviyat, 2008. – B.221.
21. Kacowicz A. Regionalization, Globalization and Nationalism // Alternatives. 1999.04. P. 529.

22. Nik Bostrom - Ph.D. is Director of Oxford University's new Future of Humanity Institute. Ugrozi` sushestvovaniyu chelovechestva. Analiz stsenariiev vi`miraniya. //2007. <http://www.nickbostrom.com/>
<https://nickbostrom.com/existential/risks>